

İSTANBUL
GELİŞİM
ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ II

TÜRK İNKILÂBİ:
SİYASAL İNKILÂPLAR

HAFTA 1

Doç. Dr. Ercan KARAKOÇ

Türk İnkılâbı

Siyasi alandaki inkılaplar
Hukuki alanda inkılaplar
Eğitim ve Kültür alanında inkılaplar
Toplumsal alandaki inkılaplar
Ekonomik alandaki inkılaplar

SALTANATIN KALDIRILMASI (1 KASIM 1922)

- Saltanatın kaldırılmasına doğrudan doğruya yol açan olay, Kurtuluş Savaşı'nın başarı ile sonuçlanmasından sonra toplanması öngörülen barış konferansına Ankara ve İstanbul hükümetlerinin birlikte davet edilmeleridir.
- 17 Ekim tarihli bir telgrafla sadrazam Tevfik Paşa barış konferansında ortak bir tavır belirlemek amacıyla Mustafa Kemal'e başvurmuştur. 20 Ekim tarihli, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na hitap eden ikinci bir telgrafta Tevfik Paşa, Bab-ı Âli ile Büyük Millet Meclisi arasında amaç bakımından tam bir birlik olduğunu, Sevr Antlaşması'nı iptal ettirmek ve işgalin sonuçlarını ortadan kaldırmak için beraberce mücadele edildiğini belirterek ulusal birliğin önemini vurgulamış ve vatan uğruna kişisel hırslardan vazgeçilmesi gerektiğini belirtmiştir.

- 28 Ekim’de İtilaf Devletleri, İsviçre’nin Lozan kentinde toplanacak olan konferansa İstanbul ve Ankara hükümetlerini resmen davet etmiştir.
- Bunun üzerine iki gün sonra toplanan TBMM, İstanbul Hükümeti’nin tasfiyesine yönelik 82 imzalı karar tasarısını görüşmüşse de aynı gün sonuç alamamış, ancak 1 Kasım tarihli toplantıda Mustafa Kemal’in sert müdahalesi üzerine saltanatın kaldırılmasına karar vermiştir.
- Mustafa Kemal’in ifadesine göre milletvekillerinin birçoğu saltanatın kaldırılması kararına karşı çıkmışlardır. Bakanlar Kurulu başkanı Rauf Bey (Orbay) başta karşı çıktığı karara 29 Ekim’de Mustafa Kemal ile görüştüğten sonra taraftar olmuştur.

- Saltanatın kaldırılması konusu ile ilgili önergeler üç komisyona, Teşkilât-ı Esasiye, Şer'îye ve Adliye Komisyonları'na gönderildi. Üç komisyon bir odada toplandı. Başkanlığına Hoca Müfit Efendi'yi seçti. Konuyu görüşmeye başladılar.
- (Mustafa Kemal'in anlatımıyla) Şer'îye Komisyonu'nda bulunan hoca efendiler, hilafetin saltanattan ayrılamayacağını, bilinen safsatalara dayanarak iddia ettiler. Bu iddiaların yersizliğini ortaya koyup çürütmek için serbestçe konuşabilecek olanlar ortaya çıkar görünmediler. Biz, çok kalabalık olan bu odanın bir köşesinde tartışmaları dinliyorduk. Bu şekildeki görüşmelerin istenilen sonuca varmasını beklemek boşunaydı. Bunu anladık. Sonunda, karma komisyon başkanından söz istedim. Önümüzdeki sıranın üstüne çıktım. Yüksek sesle şu konuşmayı yaptım:

- “Efendim, dedim, hakimiyet ve saltanat hiç kimse tarafından, hiç kimseye ilim gereğidir diye, görüşme ve tartışmayla verilmez. Hakimiyet, saltanat, kuvvetle, kudretle ve zorla alınır. Osmanoğulları, zorla Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına el koymuşlardır. Bu zorbalıklarını altı yüzyıldan beri sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk milleti bu saldırganlara isyan ederek ve artık dur diyerek, hakimiyet ve saltanatını fiilen kendi eline almış bulunuyor. Bu bir oldubittidir. Söz konusu olan, millete saltanatını, hakimiyetini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız meselesi değildir. Mesele, zaten oldubitti haline gelmiş olan bir gerçeği kanunla ifadeden ibarettir. Bu mutlaka olacaktır. Burada toplananlar. Meclis ve herkes meseleyi tabii olarak karşılarsa, sanırım ki uygun olur. Aksi takdirde, yine gerçek, usulüne uygun olarak ifade edilecektir. Fakat, belki de bazı kafalar kesilecektir.”

- İşin ilim yönüne gelince, hoca efendilerin merak ve endişeye kapılmalarına yer yoktur. Bu konuda “ilmi açıklamalarda bulunayım” dedim ve uzun uzadıya birtakım açıklamalar yaptım. Bunun üzerine, Ankara milletvekillerinden Hoca Mustafa Efendi, “Affedersiniz efendim, dedi, biz konuyu başka bakımdan ele alıyorduk; açıklamalarınızla aydınlandık” dedi. Konu karma komisyonca çözüme bağlanmıştı.
- Saltanatın kaldırılması üzerine Vahdettin’in ülkeden kaçıışı konusunda Mustafa Kemal şöyle söylemektedir: (Asil bir milleti utanılacak bir duruma düşüren sefil) “Âciz, âdi, duygu ve anlayıştan yoksun bir yaratık, kendisini kabul eden herhangi bir yabancıнын koruyuculuğuna sığınabilir; ancak, böyle bir yaratığın bütün Müslümanların Halifesi sıfatını taşıdığını ifade etmek elbette doğru değildir.”

- Böyle bir düşünce tarzının doğru olabilmesi, öncelikle, bütün Müslüman milletlerin esir olmaları şartına bağlıdır. Halbuki, dünyada gerçek böyle midir? Biz Türkler, bütün tarihimiz boyunca hürriyet ve istiklâle sembol olmuş bir milletiz! Değersiz hayatlarını iki buçuk gün daha fazla ve sefilce sürükleyebilmek için, her türlü düşkünlüğe katlanmakta bir sakınca görmeyen halifeler oyununu da sahneden kaldırabildiğimizi gösterdik. Böylece, devletlerin, milletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde, şahısların, özellikle bağlı buldukları devlet ve milletin zararına da olsa şahsî durumlarından ve kendi hayatlarından başka bir şey düşünemeyecek pespayelerin herhangi bir önemi olamayacağı şeklindeki bilinen gerçeği bir defa daha ortaya koymuş olduk. Milletler arasındaki ilişkilerde mankenlerden yararlanma yöntemine rağbet etme devrine son vermek, medenî dünyanın samimî bir dileği olmalıdır.”

- * Şeklen “halife” unvanını koruyan VI. Mehmet Vahdettin, 10 Kasım’da son Cuma selamlığına katılmış, ancak yaşamına ve özgürlüğüne yönelik tehditleri gerekçe göstererek 17 Kasım sabahı Boğaziçi’nde demirli bulunan İngiliz zırhlısı Malaya’ya sığınmıştır. Bunun üzerine 19 Kasım’da TBMM, veliaht Abdülmecit Efendi’yi halife ilan etmiştir.

Saltanatın kaldırılmasından sonra VI. Mehmed İstanbul'dan ayrılıyor.

Saltanatın Kaldırılmasınının Gerekçeleri

- Saltanatın kaldırılmasınının en önemli sebebi, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı sonrasında çağdışı bir monarşi değil, uygar bir ulus-devlet kurmak istemesidir. (Saltanatın millî egemenlik ilkesine aykırı bir tutum teşkil etmesi)
- Padişah Vahdettin'in Millî Mücadele'ye karşı olan tutumu (Mustafa Kemal ve arkadaşlarını idama mahkum eden ferman, Kuvayi İnzibatiye'yi kurdurması, İngilizlerle işbirliği içinde yaptığı çalışmalar vb.) da bunda etkili olmuştur.

- Saltanatın kaldırılmasını hızlandıran başlıca olay, İngiltere'nin Lozan Konferansı'na hem Ankara hem de İstanbul Hükümetleri'ni çağırmasıydı. Bu yolla İngiltere, Ankara ile İstanbul arasındaki sorunları kullanarak görüşmelerde avantaj sağlamayı (ikilik yaratarak) umuyordu. İngiltere'ye koz vermemek ve barış görüşmelerinde Türkiye'nin haklarını birlik içinde temsil etmek için saltanatın kalkması gerekiyordu.
- Bazı çevrelerin hâlâ saltanat idaresini istiyor olması da saltanatın kaldırılmak istenmesinin sebepleri arasındadır.

- Osmanlı saltanatı 1908 Devrimi'nden ve özellikle 1909'da II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra siyasi önemini ve itibarını yitirmiştir. 1918'de tahta geçen Vahdettin'in, saltanatın saygınlığını yeniden güçlendirmeye yönelik girişimleri ters tepmiş ve sarayın daha çok itibar kaybetmesine yol açmıştır.

Saltanatın Kaldırılması: 1 Kasım 1922

CUMHURİYET'İN İLÂNİ (29 EKİM 1923)

Cumhuriyet'in İlanı (29 Ekim 1923)

- 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla milli egemenliğe dayalı yeni bir Türk devleti kurulmuştu. Yeni devlet, adı açıkça konmamış, başkanı seçilmemiş bir cumhuriyetti.
- Zamansız bir rejim tartışması yaratmamak ve milli güçleri zayıflatmamak için bu kelimenin kullanılmasından kaçınılmıştı.
- Saltanatın kaldırılmasıyla padişahın varlığından kaynaklanan sorun çözülmüş, ancak bu defa rejimin belirsizliğinden ve devlet başkanının bulunmayışından kaynaklanan yeni sorunlar doğmuştu.

- Mustafa Kemal Paşa gerçekte bir devlet başkanı değil, TBMM Başkanı idi.
- 25 Ekim’de ortaya çıkan kabine bunalımı Mustafa Kemal Paşa’ya Cumhuriyet’i ilan ve kabul ettirmek için uygun bir zemin yarattı.
- Çankaya’da topladığı Vekiller Heyeti’nden istifa etmelerini, içlerinde yeniden seçilenler olursa yeni heyette görev almamalarını istedi. Bunun üzerine Ali Fethi Bey başkanlığındaki Vekiller Heyeti 27 Ekim’de istifa etti.
- TBMM, 28 Ekim günü akşamına kadar yeni bir hükümet kuramadı.

- Cumhuriyet'in ilanı için bütün şartlar mevcut bulunuyordu. Bu kapsamda anayasanın 1.maddesine Türkiye Devleti'nin hükümet şeklinin Cumhuriyet olduğuna dair bir cümle eklendi. Ayrıca diğer gerekli değişiklikler yapıldı.
- Cumhuriyet'in ilanına dair kanun tasarısı 29 Ekim'de önce Halk Fırkası meclis grubunda lehte ve aleyhte yapılan uzun görüşmelerden sonra kabul edildi. Daha sonra toplanan TBMM saat 20.30'da hazırlanan kanun tasarısını "YAŞASIN CUMHURİYET" sesleri arasında kabul etti. Cumhurbaşkanlığı seçimine geçerek Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa'yı oybirliği ile ilk cumhurbaşkanı seçti.

Cumhuriyetin ilanı ile;

- 1) Rejimin gerçek adı kondu,
- 2) Devlet başkanlığı sorunu çözüldü,
- 3) Çağdaşlaşma ve demokratik bir devlet olma yolunda çok önemli bir aşama daha gerçekleştirildi.
- 4) Meclis Hükümeti sistemi yerine “KABİNE SİSTEMİ” ne geçildi.

* Cumhurbaşkanı, ilk Cumhuriyet hükümetini kurma görevini İsmet İnönü'ye verdi. Fethi Okyar Bey de TBMM Başkanlığı'na seçildi. İlk kez 11 Ağustos 1923 tarihinde toplanan İkinci Meclis, Halk Fırkası'nın kuruluşundan Cumhuriyet'in ilanına Atatürk'ün cumhurbaşkanlığından hilafetin kaldırılmasına kadar pek çok değişikliği gerçekleştirdi.

Vatan Gazetesi'nin
31 Ekim 1923 tarihli baskısında
Cumhuriyetin ilanı haberi.

Cumhuriyetin İlanı: 29 Ekim 1923

➤ Cumhuriyet'in ilanına ortam hazırlayan gelişmeler şunlardır: (Kronolojik olarak)

- Saltanatın kaldırılması
- II. TBMM'nin açılması
- Lozan Barış Antlaşması'nın II. TBMM'de onaylanması
- Yeni Türk Devleti'nin ilk siyasi partisi olan Halk Fırkası'nın kurulması
- İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından boşaltılması
- Ankara'nın başkent olması
- Mecliste meydana gelen hükümet bunalımı

- ❖ Meclis Hükümeti Sisteminde Bakanlar tek tek meclis içerisinden seçiliyordu. Bu sistem hükümeti kurmayı ve sürdürmeyi zorlaştırmaktaydı. Bu yüzden bir an önce Cumhuriyeti ilan edip Kabine Sistemi'ne geçmek gerekmektedir.
- ❖ Ülkenin işgalden kurtarılması ve saltanatın kaldırılmasından sonra milletvekilleri arasındaki görüş ayrılıkları artmaya başladı. Bu da hükümet bunalımını iyice arttırdı.

- Kabine Sisteminde Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından ve TBMM üyeleri arasından seçilir.
- Bakanlar, başbakan tarafından TBMM üyeleri arasından seçilerek ve Cumhurbaşkanı tarafından meclisin onayına sunulur.
- ❖ Cumhurbaşkanı, TBMM tarafından kendi üyeleri arasından seçilir.

➤ Cumhuriyet'in ilanını gerektiren nedenler şunlardır:

- Yeni Türk Devletinin rejiminin ne olacağı konusundaki tartışmalar
- Saltanatın kaldırılmasından sonra oluşan devlet başkanlığı sorunu
- Yeni Türk Devleti'nin yapacağı inkılaplara en uygun rejimin Cumhuriyet olması
- Meclis Hükümeti Sistemi'nin zamanla işleyemez hale gelmesi ve yaşanan hükümet bunalımları
- ❖ 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi. 1921 Anayasasının birinci maddesinin sonuna "Türkiye Devleti'nin yönetim şekli Cumhuriyettir." eklendi.

➤ Cumhuriyet'in ilanı ile Çözümlenen Sorunlar

- ✓ Yeni Türk Devleti'nin adı konuldu.
- ✓ Yönetim şekli (rejimi) belirlendi. Böylece rejim konusundaki tartışmalar sona erdi.
- ✓ Gazi Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilerek Devlet Başkanlığı sorunu da kesin olarak çözüme kavuştu.
- ✓ Meclis Hükümeti Sistemi'nden Kabine Sistemi'ne geçildi. Böylece Meclis'te yaşanan hükümet bunalımları da sona erdi. Ayrıca devlet işleri hız kazandı ve yapılacak inkılaplara uygun ortam hazırlandı.
- ✓ Demokratikleşme yolunda önemli bir adım atıldı.
- ✓ İlk Başbakanlık görevi İsmet (İnönü) Paşa'ya verildi.
- ✓ Fethi (Okyar) Bey de TBMM Başkanlığı'na seçildi.

TÜRK İNKILÂBİ VE DEMOKRASİ

Türk İnkılâbı ve Demokrasi

- Halk egemenliğinin geçerli olduğu demokrasi rejimini Türk milletine uygun bulan Mustafa Kemal, cumhuriyeti demokrasi ile tamamlamak niyetinde idi.
- Zamanla vatani kurtarma temel fikri etrafında birleşen TBMM milletvekilleri değişik fikir ve inançların da etkisiyle, birtakım gruplar kurmuşlardır. Tesanüt Grubu (Dayanışma Grubu), İstiklâl Grubu, Müdafaa-i Hukuk Zümresi, Halk Zümresi, İslahat Grubu ile beraber isimsiz olarak özel amaçlar etrafında birleşen küçük oluşumlar mecliste temsil edilmekteydiler.

- Farklı bölgelerden gelen bu insanlar aynı zamanda farklı düşüncelerin de sahibi idiler. Aslında seçilirken Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin temsilcisi olarak meclise katılan milletvekilleri, Misâk-ı Millî amacında birleşmekle beraber mecliste bir birlik göstermekten uzak kalıyorlardı.
- Meclisteki gruplaşmalar, meclis çalışmalarının başarı ile sürmesini de engelliyordu.
- Mustafa Kemal, ortaya çıkan siyasi anlaşmazlıkları azaltmak, çeşitli grupları birleştirmek için büyük çabalar göstermiştir.

- Ancak bir sonuç alamayınca meclis içinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adı ile bir grup kurmuştur.
- Ölüm kalım savaşının yapıldığı bir sırada kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu ile sağlanan birlik, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasını sağlamıştır.

CUMHURİYET HALK FIRKASI

Cumhuriyet Halk Fırkası

- 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından kurulmuş olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisidir.
- 1927-1946 yılları arasındaki TBMM seçimlerine tek parti olarak katılmıştır.
- Başlangıçta "Halk Fırkası" olan parti adı 10 Kasım 1924'te "Cumhuriyet Halk Fırkası" olarak değiştirildi. Mayıs 1935'te 4. Kurultayda "Cumhuriyet Halk Partisi" adı benimsendi.

- Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kökleri Sivas Kongresi'ne dayanır. 4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde işgale direnmek amacıyla kurulan müdafaa-i hukuk cemiyetleri, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC) adı altında birleştirilmiştir.
- 23 Nisan 1920'de toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, ARMHC delegelerinden oluşmuş, ancak 1922'de meclis Birinci Grup ve İkinci Grup adıyla iki gruba ayrılmıştır.

- Millî Mücadele'nin zaferinden sonra Mustafa Kemal önderliğindeki Birinci Grup, ülke çapında siyasi örgütlenmeye girişmiş ve 8 Nisan 1923'te yapılan seçimlere tek liste ile girerek neredeyse bütün milletvekilliklerini elde etmiştir.
- Grup ileri gelenleri 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal başkanlığında Halk Fırkası'nı oluşturmuştur.
- Lozan Antlaşması'nın kabulü nedeniyle mecliste baş gösteren yoğun tartışmalar üzerine 9 Eylül 1923'te 9 Umde adı verilen siyasi programı ilan etti ve iki gün sonra İçişleri Bakanlığı'na verilen bir dilekçeyle kendisine bağlı milletvekillerinden oluşan Halk Fırkası'nı kurdu.

- Parti kurucuları Refik Saydam, Celal Bayar, Sabit Sağıroğlu, Münir Hüsrev Göle, Cemil Uybadın, Kazım Hüsnü, Saffet Arıkan, Zülfü Bey'di. Genel Sekreter Recep Peker'di.
- “Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kadrosu milletin bütün fertleridir” diyen Mustafa Kemal, partiyi herhangi bir toplumsal sınıfın değil, tüm halkın partisi olarak görüyordu.
- Mustafa Kemal Paşa, yapmayı düşündüğü tüm yenilikleri bu partinin programına koymuş, böylece parti programı aynı zamanda hükümet programı olmuştur.

Cumhurbaşkanı ve Fırka Başkanı
Mustafa Kemal Paşa, 24 Mart 1923
Time dergisi kapağı

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

- Saltanatın kaldırılmasından sonra TBMM, Vahdettin'in yerine Halife olarak Abdülmecit Efendi'yi seçmişti. Yeni halifeden Sadece Müslümanların halifesi unvanını kullanması, saltanat hukukunu hatırlatacak ifade ve davranışlardan kaçınması istenmişti. Aralarında tanınmış politikacı ve gazetecilerin de bulunduğu bir zümre, halifeyi devletin başkanı gibi göstermek ve kabul ettirmek istiyordu. Askerler arasında da halifeye bağlılık gösterilerinde bulunanlar olmuştur.
- Mustafa Kemal Paşa ise artık bu makamın dini ve siyasi hiçbir anlamının kalmadığı inancındaydı. Halifelik kaldırılmadıkça millî, demokratik ve laik bir devlet olabilmek için gerekli inkılâpların yapılması mümkün olamazdı.

- Geçmişin acı tecrübeleri, halife ve taraftarlarının yapılacak olan inkılâplara “dine aykırıdır” diyerek karşı çıkacaklarını açıkça göstermekteydi.
- Halifeliğin Cumhuriyet’e karşı daima bir saltanat alternatifi oluşturacağı kesindi. 3 Mart 1924’te kabul edilen 3 yasa ile Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılması (yaklaşık 155 kişi) buna bağlı olarak Şer’iyye ve Evkaf Vekaleti’nin kaldırılması (yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün kurulması), Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti’nin kaldırılması (yerine Genelkurmay Başkanlığı’nın getirilmesi), eğitim ve öğretimin birleştirilmesi (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) kararlaştırıldı.

- Halifeliğin kaldırılmasıyla Cumhuriyet rejimi tam anlamıyla gerçekleşmiş, çağdaşlaşmanın önündeki en büyük engel kaldırılmıştı.

Son Halife
Abdülmecid
Efendi, kızı ve
torunuyla Paris'te

Halifeliğin Kaldırılması: 3 Mart 1924

TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

- 29 Ekim 1923'te, HF üyesi olan 158 milletvekili Cumhuriyet'i ilan ederek Mustafa Kemal Paşa'yı cumhurbaşkanı seçti.
- Bu olay üzerine, Milli Mücadele'nin lider ve aydın kadrosunu oluşturan milletvekillerinin bazıları (Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Adnan Adıvar, Ali Fuat Cebesoy, Hüseyin Avni, Cafer Tayyar Eğilmez, Refet Bele, Bekir Sami, Hüseyin Cahit Yalçın), ülkenin "diktatörlüğe" yöneldiğini iddia ederek mecliste ayrı bir grup oluşturdular.

- 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular.
- Bu olaydan bir hafta önce Halk Fırkası'nın adı Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirildi.
- TCF'nin kuruluşundan 5 gün sonra "sertlik yanlısı" olarak tanınan İsmet Paşa hükümeti istifa ederek, daha ılımlı bir politikadan yana olan Fethi Okyar hükümeti kuruldu.
- Şubat 1925'te baş gösteren Şeyh Sait isyanı dolayısıyla Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, iktidar tarafından eleştirilere maruz kalmıştır.

- Dönemin başbakanı Fethi Okyar istifa etmiş ve güvenoyu alarak başbakan olan İsmet Paşa, Takrir-i Sükûn Kanunu'nu yürürlüğe koyarak basına ciddi cezalar kesilmesinin yolunu açmıştır.
- Bu arada TCF'nin kapatılması süreci hızlanır ve fırka, 5 Haziran 1925'te, memlekette irticayı tahrik etmesi nedeniyle kapatılır.
- TCF'nin kapatılıp üyelerinin bir kısmının idamından sonra, 1946 yılına kadar CHF/CHP, TBMM seçimlerine tek parti olarak katıldı.

- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın programı şu esaslara dayanıyordu: Partinin sistemi liberalizm ve halkın hakimiyetidir.
- Genel olarak hürriyetlere taraftardır, dinsel düşünce ve inançlara saygılıdır.
- İdari yönden, yerinden yönetimin gerçekleşmesine çalışacaktır.
- Mustafa Kemal Paşa, demokratik düzenin kurulmasını, istediğinden, yeni partinin kuruluşundan memnun olmuştur.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI VE MENEMEN OLAYI

Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı

- Genel Başkanı: Fethi Okyar
 - Genel Sekreteri: Nuri Conker
 - Kuruluş tarihi: 12.07.1930
 - Kapanış tarihi: 17.09.1930
 - Kurucusu: Fethi Okyar
 - Siyasi görüşü: Liberalizm
- Serbest Cumhuriyet Fırkası, 12 Ağustos 1930'da İstanbul'da kurulan siyasî partidir.

- Meclis'te tek partinin bulunması, hükümetin denetlenmesini güçleştiriyordu. Bu nedenle Mustafa Kemal, Fethi Bey'den laik ve cumhuriyet ilkelerine bağlı bir parti kurmasını istedi.
- Bunun üzerine Fethi Bey Atatürk'ün tarafsız olmasını şart koşarak 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Partisi'ni kurdu.
- Bu partinin Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan en önemli yanı, ekonomide Liberalizm'i savunmasıdır.

- Bu partiye bizzat yardımda bulunan Atatürk CHP'den birçok milletvekilinin bu partiye geçişini İsmet İnönü'nün tepkisine ve itirazlarına rağmen sağlamıştır.
- Böylece yaklaşık 5 yıldır alternatifsiz devam eden İsmet Paşa hükümetini eleştirecek bir muhalefet yaratmak istemiş ve mecliste düşünce özgürlüğü sağlamak istemiştir.
- Siyasi söz geçirme güçleri suistimalinin de önüne geçmek istemiştir.

- Partiyeye katılanlar arasında Nuri Conker (Genel Sekreter), Şair Mehmet Emin Yurdakul, Türkçülük akımının önde gelenlerinden Ahmet Ağaoğlu, İbrahim Süreyya Paşa ve 1950-1960 yılları arasında başbakanlık yapacak olan Adnan Menderes de bulunuyordu.
- Fethi Okyar'ın İzmir gezisinde büyük sevgi gösterileriyle karşılanması sonucu çıkan olaylar, CHP içindeki köktenci kesimi harekete geçirmiştir.

- Bu durum Atatürk'ün durma el koymasına neden olmuş, Fethi Okyar'a “Sen fırkanın ben fırkamın başında olacağız” teklifini yapınca Fethi Bey bunu kabul etmeyerek 16 Kasım 1930'da parti genel kurulunu toplamış ve genel sekreter Nuri Conker ile kaleme aldıkları “Büyük Gazi Hazretlerine karşı siyasi sahnede mücadele etmek gibi bir düşüncelerinin olmadığını ve dolayısıyla partinin feshine karar verildiği” açıklamasını yapmıştır.
- Böylece 17 Kasım 1930'da siyasî hayata veda eden partinin ömrü 3 ay sürmüştür.

Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

